

J. V. Stalins runā Maskavas pilsētas Staļina vēlēšanu apgabala vēlēšanu sapulcē 1946. gada 9. februārī.

MIERA LAIKA UZVARU GADS

Tūkstoš deviņi simti piecdesmitais gads bija mūsu zemes dzīvē sevišķs gads. Tas bija nobeiguma gads vētrinā divdesmitā gadsimta pirmajā pusē, ko iezīmēja vēsturē pirmās socialistiskās lielvalsts dzimšana, tautas demokrātijas valstu nodibināšanās. Atzīmējams gads bija arī pēckara piecgades nobeiguma gads. Pirms nedaudzām dienām padomju cilvēks ieraudzīja laikrakstos sava darba rezultātus — PSRS tautas saimniecības attīstības valsts plāna izpildes rezultātus 1950. gadā.

Lūk, daži no šiem uzvaras rezultātu skaitļiem: gada plāns izpildīts par 102 procentiem. Tāda jau ir mūsu ar katru gadu, ar katru mēnesi augošās socialistiskās valsts daba, ka katrā kārtējā darbu programā ir nopietns solis uz priekšu. Rūpniecības kopproduktija, salīdzinot ar tūkstoš deviņi simti četrdesmit deviņo gadu, pieaugusi par 23 procentiem! Lielu soli, kāds nav iedomājams nevienā kapitalistiskajā valstī, spērusi uz priekšu mūsu zeme viena paša gada laikā!

Centrālās statistikas pārvaldes ziņojumā minēti ļoti daudz citu rādītāju; katrs no tiem reprezentē lielu uzvaru, kas iepriecina visu zemeslodes godīgo cilvēku sirdis: darba ražīgums gadā pieaudzis par 12 procentiem; produkcijas pašizmaksas salīdzināmās cenās pazemināta apmēram par 6 procentiem; svarīgāko tautas saimniecības nozaru vajadzībām izveidots vairāk nekā 400 jaunu augstāzīgu mašīnu un mehānismu tipu un marku; radīts vairāk nekā 100 veidu visjaunākās konstrukcijas darba mašīnu, pagatavota tehniskā iekārta un pastiprināta mehānizācija naftas, ķīmiskajā, ogļu, mēzu, vīģlajā, pārtikas rūpniecībā un citās rūpniecības nozārēs.

Lauksaimniecība saņēmusi vairāk nekā 180 tūkstoš traktoru (skaitot 15 zirgspēku traktoros). Viena vien gada laikā padomju lauki saņēmuši gandrīz divreiz vairāk traktoru, nekā bija sējotais diženais Ļeņins, domājot par lauksaimniecības apgādāšanu ar tehniku. Ražoti 46 tūkstoši parasto un pašgājiņu kombainu.

Pārsniegti arī ražas ieguves plāns: mūsu zemes tirumos novākti septiņi miljoni seši simti tūkstoši pudu labības.

Nemīgti uzlabojas iedzīvotāju materiālais stāvoklis. Masu patērīga preču cenu pazemināšanas rezultātā vien darba ļaužu reālā darba alga pieaugusi par 15 procentiem. Strādnieku, kalpotāju un zemnieku ienākumi palielinājušies par 19 procentiem. Panākts, ka mūsu zemē valda pārtikas produktu pārpilnība. Aug un vērsas plašmā padomju tirdzniecība.

Ar ko tad var padziļoties Trumena Amerika, kur paaugstina cenas plaša patērīga preču un palielina tautas nodokļu nastu? Ko var nostādīt pretim mūsu panākumiem Anglijas un Francijas varasvīri? Pie mums aug bērni, kas jau aizmirsuši vai kuriem vispār nav priekšstata par kartīšu sistēmu, bet tur, Anglijā un Francijā, maršālētās buržuāziskās valdības vēl līdz šim laikam nespej paglābt tautu no grubībām pārtikas apgādē, kuras radījās karš.

Centrālās statistikas pārvaldes ziņojuma izcila īpatnība ir tā, ka saimnieciskajā laukā gūtos rezultātus mūsu zemē sniedz nesaraucamā sakarā ar iedzīvotāju kultūras un gara dzīves attīstības rezultātiem. Viss — cilvēkam, un cilvēka — Dzimtenes pamatkapitāla — augšana vispirmajā vietā: pamata un vidējās mācību iestādes mācījas trīsdesmit septiņi miljoni bērnu. Viņus mācīja, skoloja un audzināja viens miljons seši simti tūkstoši skolotāju — par astoņdesmit tūkstošiem vairāk nekā 1949 gadā. Apmācot individuāli un brigādēs, kā arī kursos, sagatavoti septiņi miljoni kvalificētu strādnieku un kalpotāju. Vairāk nekā par pieciem tūkstošiem pieaudzis kinoteātru skaits, vairāk nekā par divdesmit vienu procentu palielinājušies grāmatu tiraži, veikti liela apjoma darbi komunālajā celtniecībā un tml.

Staļina pēckara piecgades galveno uzdevumu sekmīgā izpildīšana novedusi mūs pie jaunām kvalitatīvām izmaiņām tautas radošajā darbā, pie jaunas celtniecības izvērsšanās, 1950 gads — gadsimta vidus — ieies vēsturē kā laiks, kad tika likts sākums komunisma grandiozajam celtnēm, sākums komunistiskajam celtniecības laikmetam. Hidrotehniskās celtnes pie Volgas, Amurdaļas, Dņepras un Krimā kļuvas par mūsu partijas un valdības, visas mūsu tautas radošo spēku un lielās miermīlības simbolu.

Viens no visievērojamākajiem aizvadītā gada rezultātiem ir panākumi, kas gūti cīņā par mieru. Tautas modri vēro amerikāņu imperiālistu un tā satelītu kara drudzi.

Miers un darbs tautas laimē! Lai darbs kļūtu vēl ražīgāks, padomju cilvēki 1950. gadā padarīja to vēl apzīnīgāku un merkātīgāku. Stachanovišu pieredzes tik bagāto arsenālu papildināja ierosme, ar ko nāca klajā inženieris Kovaļevs, kas prātis apvienot katrā ražošanas darbiniekā it visu labāko, kas agrāk piemita vienīgi kolektīvam. Stachanoviši kā saimnieki iedziļinājās ražošanas ekonomikas jautājumos: ievērojamo, slaveno cīņu par materiālu taupīšanu ievadīja fabrikas «Parīzes Komuna» vienkāršā strādniece Lidija Korabelnikova. Pagājušajā saimniecības gadā stachanoviši vēl intensīvāk nekā agrāk pārgāja no atsevišķu tehnisku uzdevumu risināšanas pie ekonomiski ļoti nozīmīgiem uzdevumiem. Saratavas rūpnīcas «Serp i molet» kolektīvs lieliski atrisināja jautājumu par palīgdarbu laika samazināšanu, par mašīnu lietderīgā darba laika palielināšanu un darba ražīguma celšanu. Atšķirība no Teilora «metodikas», kas, nežēlīgi izdzenot strādniekus, izcū vīpēm visas spēkus, te izveidota sava socialistiska metodika. Tā apvieno ražojumu daudzuma progresīvu pieaugumu ar muskuļu piepūles progresīvu samazināšanos, ar strādnieka darba atvieglošanu.

Presē publicētos vēsturiskos rezultātus padomju cilvēki šodien studē nevis tāpēc, lai, apmierināties ar sasniegto, tiksmīnātos paši ar sevi. Mēs studējam vakardienas darba rezultātus, lai vēl skaidrāk redzētu rītdienu, lai pārvarētu tos trūkumus, kas mums vēl ir šodien.

Virzīšanās uz komunismu aizvien vairāk paātrinās... Tagad, vēlēšanu kampaņas dienās, mūsu zemes stachanoviši ar jaunu iedvesmu iekļāvušies socialistiskajā sacensībā. Savus labākos panākumus darbā viņi velti mūsu uzvaru diženajam organizētājam un radītājam — visas tautas pirmajam kandidātam biedram Staļinam.

(No laikraksta «Literaturnaja Gazeta» š. g. 11. numura ievada)

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1951. G.

4. FEBRUARĪ

Nr. 5 (316)

Biedram Klimentam Jefremovičam VOROŠILOVAM

Vissavienības Komunistiskās (bolševiku) partijas Centrālā Komiteja un PSR Savienības Ministru Padome apsveic Jūs, Ļeņina un Staļina uzticamo līdzgaitnieku, bolševiku partijas un Padomju valsts izcilo darbinieku, Jūsu 70. dzimšanas dienā.

Kopš jaunības dienām, piedalīdamies revolucionārā kustībā, Jūs visu savu apzinīgo dzīvi veltījāt cīņai par darba ļaužu atbrīvošanu no kapitalisma jūga, par Lielās Oktobra Socialistiskās revolūcijas uzvaru, par Padomju valsts aizsardzību un nostiprināšanu, par socialistiskās sabiedrības uzcelšanu mūsu zemē. Visos partijās un valsts amatos Jūs, kā mūsu lielo skolotāju Ļeņina un Staļina nelokāmais sekotājs, veidamais kalpošanai Dzimtenei savus spēkus, zināšanas, pieredzi un talantu, godam izpildījāt visus uzdevu-

mus, kādus Jums sprauda Komunistiskā partija un Padomju valsts.

Padomju tauta augsti vērtē Jūsu nopelnus mūsu Dzimtenes labā. Kā partijas vadītājs, valsts darbinieks, viens no izcilajiem Padomju Armijas organizētājiem, Jūs ar savu nenogurstošu darbu esat izpelnījušies padomju tautas dziļo cieņu un kvēlo mīlestību. Jūsu darbība padomju tautai ir iedvesmojošs piemērs.

No visas sirds novēlam Jums, mūsu draugs un biedrs cīņā, mūsu dārgais Kliment Jefremovič, ilgu mūžu, veselību un auglīgu darbu mūsu Dzimtenes labā, Ļeņina-Staļina partijas dižās lietās labā.

VK(b)P
Centrālā Komiteja

PSR Savienības
Ministru Padome

PSRS Augstākās Padomes Prezidija DEKRETS

par biedra K. J. Vorošilova apbalvošanu ar Ļeņina ordeni

Par izcilēm nopelniem komunistiskās partijas un padomju tautas labā biedru Klimentu Jefremoviču Vorošilovu viņa 70. dzimšanas dienā apbalvot ar Ļeņina ordeni.

PSRS Augstākās Padomes Prezidija Priekšsēdētājs N. ŠVERNIKS
PSRS Augstākās Padomes Prezidija Sekretars A. GORKINS

Maskavā, Kremli, 1951. gada 3. februārī.

Pretim nākotnei

VIZBULIS BERCE

Ir dzīvē tādas stundas, kurās ietverts daudz gadu saturs. Tās laika gaita paceļas kā augsts kalns, no kura pārredzams ir tas, kas bijis, ir tas, kas būs.

Tā nolika pirmos pieciem gadiem, kad skaļruni atskanēja biedra Staļina balss — mierīga, nosvērtā, ciešas pārliecības pilna. Visās mūsu Dzimtenes malās laudis pulcējās pie radioizvērtējiem, lai noklausītos biedra Staļina runu Maskavas pilsētas Staļina vēlēšanu apgabala vēlēšanu sapulcē.

Alceros šo 9. februāra vakaru... Biju sapulcēs dalībnieks kādā vēlēšanu iecirknī. Toreiz, tāpat kā tagad, vēlēšanu priekšvakarā, mēs visi domājam par uzdevumiem, kādi būs jāveic mūsu deputātiem, par uzdevumiem, kādi būs jāveic mums pašiem. Sadragājusi nīsto ienaidnieku, mūsu valsts, mūsu tauta, kara gados rūdījies, domāja par to, kā ātrāk sadziedēt ienaidnieka cīrsnās brūces, kā ātrāk drupu vietā uzcelt mājas, rūpnīcas, izaudzēt dārzus.

Un lūk, Maskavā, pirmsvēlēšanu sapulcēs tribīnē parādījās biedrs Staļins. Ilgi nerimda šāla apiausu vētra. Tauta sveica dižo Vadoni. Sveica ne tikai tie, kam tovakar bija laime atļauties sanāsmes telpās Sveica visa tauta, visas mā-lās. Un ikviens no mums tai mirkli, mazliet pievērtot acu plakstus, it kā ieraudzīja Maskavu — redzēja Kremli, rubina zvaigznes tā toros, zvaigznes, kuras redzamas neparasti tālu, — pāri visai zemeslodei! Mēs redzējām biedru Staļinu tādu, kāds viņš tēlējots dūdzās gleznās un portretos, kāds viņš mūžam mīļš un dārgs visas pasaules darba ļaužu sirdīs: vienkāršu, pilnu gādības par tautas likteņiem, nenogurstošu darbu, nelokāmu cīņās, nākotnes domu pārgemtu.

Mēs sēdējām pieliekušies radioaparātam, visu uzmanību sa-prindzinājuši. Katrs teikums un vārds atstāja dziļu iespaidu. Es jau teicu — šī nepilnā stunda it kā ietvēra sevi gadus... Un kad pēc runas atkal iesalcās aplausu vētra, mēs arvien vēl bijām vienreizēju varenu jūtu un pārdzīvojumu apņemti.

Mēs sapratām, ka Vadoņa runas laikā nākotne bija nostājusies mums blakus — reālā, neapstrīdama, skaidri saredzama, kā liela skaista nīlsēta, kas no augsta kalna gala pēkšņi paveras ceļavira skalām.

Jā, nākotne!

Bija neatvairāma vēlēšanās jo ātrāk turēt rokās laikrakstu, lai vārdu pa vārdam vēlreiz izsekotu katru lielā Staļina domas formulējumu, grandiozo ceļu, kuru viņš bija norādījis.

Staļins runāja par to, ka bolševiku partija sprauz sev par mērķi organizēt, nodrošināt jaunu, vēl neredzētu mūsu

tautas saimniecības uzplaukumu. Viņš runāja par to, ka milzu soliem jāiet uz priekšu rūpniecībai, lauksaimniecībai, desmit, piecpadsmit gados jāasniedz tāds līmenis, kas trīskārtīgi pārsniegtu pirmkāra līmeni.

Biedrs Staļins teica:

«Mums jāpanāk, lai mūsu rūpniecība spētu ražot katru gadu līdz 50 miljoniem tonnu čuguna, līdz 60 miljoniem tonnu tērauda, līdz 500 miljoniem tonnu ogļu, līdz 60 miljoniem tonnu naftas. Tikai ar šādu nosacījumu var uzskatīt, ka mūsu Dzimtene būs garantēta pret visādām nejausībām. Tam vajadzēs varbūt trīs jaunas piecgades, ja ne vairāk. Bet to var izdarīt, un tas mums jāzina».

Dziļenos skatītos paverās mūsu acu priekšā varēnās Padomju zemes skaistā rītdiena. Sapratām — aiz šiem skaitļiem kā sasniedzams mērķis paceļas vēl kas lielāks. Ne tikai jaunas rūpnīcas un fabrikas — miljonu cilvēku laimīgā dzīve, plaustošā darzi un bērnu prieks, dienas, no kurām katrā nāks kā vēl neredzēts atklājums, dienas, pārpilnas priecīga darba viscēlāko sammu piepildījuma, dienas tik skaistas kā Gaismas pils paceļšanās, par ko dziedājuši mūsu dzejnieki Auseklis un Raiņis.

Vai tas nenozīmēja, ka nākotne nostājusies mums blakus un ka katru soli uz priekšu mēs iesim viņas domu spārnos?

Jā, to tas nozīmēja.

— Tā būs, — teica biedrs Staļins. — Tā ir, — liecina šie gadi. Un mēs dzīvojam un strādājam ciešā pārliecībā, ka viss, par ko runāja Staļins, kļūst dzīves īstenība, ka milzu soliem, pārvarami visus šķēršļus, mēs droši iesojam komunisma laikmetā.

Pirmās pēckara piecgades galvenie plāni tagad realizēti. Kopā ar visām padomju tautām arī Latvijas tauta tajos devusi savu ieguldījumu. Un katrā no šiem darbiem dzīvo Staļina vārds, viņa sprastie uzdevumi. Vagonos, kurus izgatavo Rīgas vagonrūpnīcas strādnieki... Turbinās, kuras izgatavo Rīgas turbinu mehāniskā rūpnīca... Stikla, ko iemācījušies tik ātri ražot «Sarkandaugavas» strādnieki... Augstajās ražās kuras audzē mūsu kolchoznieki... Visā tai uzpaukumā, ko pārdzīvo mūsu republika. Tie dzīvo mūsu zinātnieku sasniegumos — arī profesora Žuša un inženieres Daugavietes darbos. Tie dzīvo rakstnieku un mākslinieku daiļradē.

Par to slāsta iepriekšējie gadi. Katrs no tiem bijis solis uz priekšu pa to ceļu,

kuru norādīja biedrs Staļins. Arvien augstāk un augstāk, arvien uz priekšu — lūk, kurp ved šis ceļš.

Nesen partija un valdība pieņēma lēmumu par sabiedriskās lopkopības attīstības plānu. Un mēs visi sapratām, ka šis lēmums realizēs to, par ko runāja biedrs Staļins 9. februāra runā. Mēs lasījām lēmumu par milzu meža joslū izveidošanu, par cīņu pret pašu dabu, un zinājām — tas vēl viens ieguldījums mūsu rītdienas celtnē. Pagājušā, 1950. gadā pēc biedra Staļina iniciatīvas uzsāka pasaules vēsturē vēl nepieredzētus darbus — Kuibiševas, Staļingradas, Kachovkas elektrostaciju būves, milzīgu apvidu apūdeņošanu, galvenā Turkmēnijas kanāla izbūves darbus, Volgas-Donas kanāla būvi. Tā mūsu acu priekšā sāka pārveidoties visas zemes seja, — un atkal mēs atcerējāmies to, ko 9. februārī runāja Staļins.

Komunisma celtnes — tā teuta nosaukusi šis Staļina genialās domas apgarotās grandiozās celtnes. Ne velti radies šāds apzīmējums. Jā, tās ir komunisma celtnes. Genialais Ļeņins — pirms divdesmit deviņiem gadiem teica: «Komunisms ir pad mju vara plus visas zemes elektrifikācija». Un milzu spektakļu celtnēs, radošā darba degsmē aust padomju tautām Komunisma rīts.

Kad biedrs Staļins 1946. gada 9. februārī runāja par mūsu valsts uzdevumiem, viņš runāja par mierīgu radošu darbu, viņš pavēra miljoniem cilvēku to nākotni, pēc kuras tiecas tautas. Un šī nākotne nozīmēja — mieru. Šis vārds kapitalistisko valstu varasvīriem atkal kļuvis par visnīstāko vārdu. Amerikāņu imperiālisti, lai cīnītos pret mieru, savas un sev pakļautās zemes iesloga cietums nevaicīgus laudis, sau demon-strantus un aicina palīgā Linča tiesu. Paniskās bailes kapitalisti pazīno, ka vārds «miers» to ausis atskan kā vārds «komunisms». Ar atmbumbām, ar slepkavībām viņi grib iznīcināt šos divus vārdus. Bet nav viņiem tas pa spēkam un nebūs pa spēkam. Cilvēce aizstāv mieru!

Simti miljoni cilvēku visās pasaules malās ar katru dienu vairāk un vairāk vērs savus skatienus uz Padomju Savienības pusi un redz, ka lielajos darbos, kas norit socialistiskā zemē, ir drošākais miera balsts visai pasaulei. Un arī viņiem biedra Staļina vārds skan kā aicinājums nenīgtai cīņai par mieru, par mierīgu darbu, par gaišu nākotni cilvēcei.

Drošu soli mēs ejam pretim šai nākotnei. Mēs ejam pa Staļina nosprausto ceļu.

Staļina vadībā — uz komunismu!

LPSR ZINĀTŅU AKADEMIJAS PIECI GADI

ZINĀTNE KALPO TAUTAI

Pirms pieciem gadiem padomju valdība pēc biedrības Stalina iniciatīvas pieņēma lēmumu nodibināt Latvijas PSR Zinātņu akadēmiju. Pieci gadi vēsturē ir pavisam neliels laika sprīdis, it īpaši zinātnē, kur pētniecības darbi reizēm turpinās gadiem ilgi. Taču padomju dzīves apstākļos katri mierīga, radoša darba aizvadīti pieci gadi sniedz tādas rezultātus, ko citas sabiedriskās iekārtas pastāvēšanas laikā nebūtu bijis iespējams panākt pat daudzus gadus desmitus.

Akadēmijas pastāvēšanas piecos gados las sešpadsmit zinātniski pētnieciskie institūti veikusi ievērojamas zinātniskās darbu. Tomēr jāsaprot, ka tas vēl ir tikai sākums, ka priekšā vēl bezgala daudz dažādu uzdevumu...

Sākot ar pašiem pirmajiem soļiem, — kā jau tas padomju zinātniekiem pienākas, — Akadēmijas darbinieku kolektīvs sprauda vienu mērķi: kalpot tautai, risināt tās daudzās ļoti svarīgas problēmas, kas pacēlušās un katru dienu paceļas padomju cilvēku priekšā.

Ļoti grūti kaut isumā minēt tikai pašus svarīgākos darbus, kas veikti piecos gados Zinātņu akadēmijas laboratorijās, zinātniskās pētniecības stacijās un institūtos. Un nav pat iedomājami kaut kādi salīdzinājumi ar pagātni, ar zinātnes stāvokli buržuāziskajā Latvijā.

Ko lai salīdzinā? Padomju Latvijas Zinātņu akadēmijas daudzmiljonu budžetu ar buržuāziskās Latvijas zinātnieku nedaudzajos iespējamos darbus sastopamajām šāda veida «pateicībām»: «Izsaku savu pateicību X kungam, kurš ar savu devīgo ziedojumu slims piedesmit latu apmērā sagādāja iespēju pabeigt šo darbu...»? Nē, šis lietas salīdzināt nevar!

Vai, varbūt, salīdzināt tā laika laboratorijas — nelielas istabiņas vai pat nožēlojamus kaktus, ar tagadējām Zinātņu akadēmijas pētniecības iestādēm, kas pieņēmušas iekārtojas, apgādātas ar visu nepieciešamo un joprojām saņem visjaunāko, vismodernāko zinātnisko aparāturu? Nē, tas viss nekādi nav salīdzināms!

Taču minēsim vienu piemēru. Kā zināms, Mežsaimniecības problēmu institūta ķīmiski ar direktoru profesoru Kalniņu un zinātnisko līdzstrādnieku Hilleru priekšgalā sintezēja teicamu prettuberkulozes līdzekli «PASK». Uz brīdi pieļausim, ka šāds darbs būtu sācis buržuāziskajā Latvijā. Pieļausim pat, ka buržuāziskās Latvijas zinātnieki būtu saņēmuši nepieciešamās izejvielas un līdzekļus, lai gan, tas jāpasaka, šie pieņēmumi ir pilnīgi fantastiski... Un, visbeidzot, pieļausim, ka viņiem būtu izdevies radīt šo preparātu. Pat visneapvaldītākā fantāzija tomēr nespēj iedomāties, ka šādu komplikētu produktu varētu ražot buržuāziskās Latvijas primitīvā farmaceutiskā rūpniecība, kas būtu būtu nodarbojās tikai ar zāļu izsvēršanu un iesaļošanu. Turpretim Padomju Latvijā «PASK» ne vien sintezēja laboratorijā, bet arī ražot šādu daudzumu, kuru pietiek desmitiem tūkstošiem tuberkulozes slimnieku izārstēšanai!

Mums ir zināms «PASK» liktenis tādā kapitalistiskajā zemē kā Amerika. Tur, kaut arī ievērojami vēlāk nekā pie mums, arī sintezēja «PASK», bet monopoli, kuriem pieder nesen uzceltas rūpnīcas streptomīna ražošanai, jaunajā preparātā sākotnēji vispirms konkurēt «streptomīnam», ko tie pārdeva par ārkārtīgi dārgu maksu. Tāpēc sākumā tie centās panākt, lai «PASK» vispār nelietotu, bet vēlāk, — ar uzpirktu ārstu palīdzību, — sāka plaši reklamēt to, tikai... iesakot lietot vienīgi kopā ar streptomīnu. Tas notiek apstākļos, kad padomju medicīnu pieredzi pierādījusi, ka lielam lielo tiesu «PASK» viens pats teicami tiek galā ar Kocha nūjiņu.

Gūdam gandarījumu un iedvesmu tajā apstākļi, ka viņu darba rezultātus tūlīt sāka plaši pielietot praksē un tiem veltī savu atzinību visa tauta, mūsu zinātnieki ar divkārtu enerģiju stājas pie jaunu uzdevumu atrisināšanas. Tas pats kolektīvs, kas izgatavoja «PASK», pēc tam jau devis padomju tautai vēl vairākus ķīmiskus ārstniecības līdzekļus, tajā skaitā tādas, kā furacilīns, benzazons un citi.

Padomju Latvijas zinātnieku panākumu pamatā, to panākumu pamatā, ko viņi guvuši tādā samērā īsā, laika sprīdī kā pieci gadi, — ir tas, ka viņi kalpo tautai, Dzimtnei. Eļot vienā solī ar dzīvi, strādājot kopā ar tautu un tautas labā, mūsu zinātnieki neapšaubāmi gūs vēl lielākus panākumus visdažādākajās zinātnes nozarēs.

Zinātnes dizains korifejs Jossifs Visarionovičs Staļins smiedz visizcilāko pāraugu, kā jāsāista progresīva teorija ar prakti, kā jāvirza zinātne, lai tā kalpotu tautai. Atcerēsimies kaut vai to, ka pēdējos trīs gados boļševiku partijas Centrālā Komiteja un personīgi biedrs Staļins ļoti daudz nodarbojās ar pareizu attīstības ceļu atklāšanu tādām zinību nozarēm kā bioloģija, valodniecība, nervu darbības pētīšana... Bet vai grandiozais staļinskais plāns par dabas, klimata un ģeogrāfijas pārveidošanu Eiropas un Āzijas kontinenta milzu platībās, plāns, kura sastāvdaļas ir gan aizsargmežu stādīšana, gan hidroelektrostaciju un kanālu celtniecība, gan neredzētā plaša apjoma un vērtīga meliorācijas darbi Baltijas padomju republikās, — nav varens zinātnisko centienu iemiesojums?

Mūsu padomju zinātnē dziļi raksturīgi, ka tā vienmēr pievēršas miera dzīves uzdevumiem. Kapitalistiskie monopoli, un vispirms amerikāņu monopoli, mobilizē zinātni neēģlīgu postīšanas un cilvēku masveida iznīcināšanas līdzekļu atrāšanai. Turpretim mūsu zemē zinātnes darbinieki, gluži tāpat kā visa padomju tauta, savus spēkus veltī komunisma gaišās ēkas celtniecībai, tādās iekārtas uzcelšanai, kurai pašstāvot, uz visiem laikiem būtu novērsta iespējas iedegties kariem. Šis lielais mērķis iedvesmo mūsu zinātniekus aizvien jauniem pūliņiem, aizvien jauniem sasniegumiem Padomju Dzimtnei un visas darba cilvēces labklājības vārdā.

★

Divkārsot un trīskārsot ražību!

Runājot par darbiem, ko Augšnes zinību un zemkopības institūts veicis šīs gados, pirmkārt atzīmējami pētījumi agroķīmijā. Izstrādāti praktiski paņēmieni vielu mēslu mēslu — kūdras, kūtsmēslu un kūdras komposta, kaļķu — pielietošanas paplašināšanai. Mūsu republikā agrāk netika lietoti boru un varu saturoši mēslojumi. Noskaidrots, ka, nelieko daudzumos izmantojot, boru un varu sāļi daudzus augsnēs ievērojami cel ražību. Institūts liecis priekšā lauku mēslošanai plaši pielietot varu saturošos pirita izdedžus, kas kā atkritumi ražošanas procesā Rīgas superfosfāta rūpnīcā pieejami lielos daudzumos.

Institūta pētījumi agroķīmijā ļāvuši izstrādāt organisko un minerālmēslojumu lietotības sistēmu dažādām republikas zonām, sekmējot zemes auglības nemilīgu pieaugumu.

Augšnes zinību un zemkopības institūts izdarījis augšnes pētījumus desmitiem tūkstoš hektaru plašā teritorijā. Virknē kolchozu sastādītas precīzas augšnes kartes, kas atviegloja agrotehniskos paņēmienus un augu sekas izstrādāšanu. Augšnes pētīnieku kolektīvs pašlaik sastāda augšnes karti visai Latvijas PSR teritorijai.

Ulmaga klīķis kundzības laikā reakcionārie teorētiski mēģināja pierādīt, ka Latvijas zemnieku grimsana arvien lielākā nabadzībā saistīta ar dabas likumu, ar tā saukto «augšnes noliesēšanas» likumu. Institūta veiktie pētījumi devuši bagātīgu materiālu, kas rāda, ka Padomju Latvijas socialistiskajā lauksaimniecībā noris gluži pretējs process, ka augšnes auglība nemēģīgi celās. Ar modernākajām mašinām apstrādātā, ar mineralizējošiem bagātīgi apgādātā kolchozu zeme kļūst arvien auglīgāka.

S. Muravjovs,
Augšnes zinību un zemkopības
institūta direktors

Sabiedrisko zinātņu uzplaukums Padomju Latvijā

Buržuāziskajā Latvijā, kur vispār zinātnes attīstībai nepieņēma gandrīz nekadu verību, istas sabiedriskās zinātnes nevarēja nemaz attīstīties. Tā saucamo sabiedrisko zinātņu pārstāvi tur dziedāja slavies dziesmas izkurtejušai kapitalistiskajai iekārtai, plutokrātiskajai, fašistiskajai Ulmaga klīķei, visādi falsificēja īstenību, viltoja vēsturi, viltoja statistiku, kurināja nacionālo norobežotību un naidu tautu starpā. No tā saprotams, ka jaunās Latvijas PSR ZA sabiedrisko zinātņu institūtu uzdevums bija ne tikai atmāskot buržuāziskās pseidozinātnes tumsonisko raksturu, bet arī no jauna izstrādāt un tēti ekonomikas, vēstures, valodniecības, literatūras, etnogrāfijas un folkloras problēmas.

Pirmos gadus pastāvēt, sabiedrisko zinātņu 5 institūtiem helas grūtības radās arī ar to, ka ļoti maz zinātnisko darbinieku bija apguvuši marksisma-leninisma teorijas pamatus, jo, vienīgi uz tēm balstoties, var veidoties un augt modernā zinātne vispār, bet it sevišķi sabiedriskās zinātnes.

Pagājušajos piecos gados Latvijas PSR ZA Sabiedrisko zinātņu nodaļas institūti ir veikusi zināmu darbu, lai kritizētu buržuāziskās pseidozinātni, lai atmāskotu buržuāzisko nacionālismu un galvenais, lai veiktu tos darbus, pēlito tos jautājumus, kuru izvirza strauji augšupejošā socialistiskā celtniecība mūsu jaunajā padomju republikā.

Tā, piemēram, Vēstures un materiālās kultūras institūts ir veicis ievērojamu darbu, lai dotu marksistisku Latvijas PSR vēsturi.

Ekonomikas institūts izstrādājis vairākus pētījumus, kas apgaismo dažādu nozaru rūpniecības attīstību un darbību. Tas strādā pie svarīgām problēmām par Latvijas PSR socialistiskās saimniecības nozaru racionālu izvietojumu un kompleksu

visu saimniecības nozaru attīstību, ņemot sevišķi vērā enerģētiskās bāzes turpmāko izveidošanu. Institūts ir strādājis un strādā arī pie jautājumiem par ražošanas pašizmaksas pazemināšanu, par ražošanu kvalitātes paaugstināšanu, par rūpniecības specializāciju un kooperāciju, par progresīvu metožu ieviešanu ražošanā, par darba procesu mehanizāciju, par saimnieciskā aprēķina ieviešanu un noslīpinašanu uzņēmumos.

Lielu verību Ekonomikas institūts veltījis lauksaimniecības jautājumiem: agrārai reformai, lauksaimniecības kolektivizācijai, kolchozu plānošanai, to organizatoriski saimnieciskai nostiprināšanai, lauksaimniecības specializācijai un darba procesu mehanizācijai, lauksaimniecības intensifikācijai.

Atsevišķi pētījumi veikti arī transporta, enerģētikas, celtniecības un tautsaimniecības vēstures jautājumos.

Ļoti svarīga ir problēma par Daugavas enerģētisko (arī transporta) izmantošanu, par jaunām hidroelektrostāciju celtnēm uz Daugavas, Sajones jautājumā. Ekonomikas institūts strādā kopīgi ar Enerģētikas un mašīnbūvniecības institūtu.

Valodas un literatūras institūta valodas daļa strādā pie svarīgiem latviešu valodas jautājumiem.

Šī institūta literatūras daļa daudz darījusi latviešu literatūras vēstures pētīšanā.

Folkloras institūts strādājis un strādā pie vairāku svarīgu folkloras pamatjautājumu noskaidrošanas. Šeit lielipst jautājumi par latviešu folkloras periodizāciju, par tās klasifikāciju, par latviešu folkloras sakariem ar latviešu literatūru, par latviešu folkloras sakariem ar kļievu, lietuviešu, baltkrievu un citu brālīgo tautu folkloru. Tas pats lielā mēra ir sakāms arī par etnogrāfiju.

Folkloras institūts ir veicis zināmu darbu arī muzikālās folkloras un Liepā Tēvijas kara, strādnieku un kolchoznieku folkloras vākšanā.

Noskaidrojis svarīgos pamatjautājumus, tagad paplašina Etnogrāfijas un folkloras institūts jau nākošajā piecēdē ķersies pie plašiem tautas dziesmu, tautas pasaku un citu folkloras materiālu publicējošiem.

Metot skatu atpakaļ uz pagājušajiem 5 gadiem, redzam, ka Latvijas PSR Sabiedrisko zinātņu nodaļas institūti ir veikusi zināmu pozitīvu darbu, uzkrājuši pieredzi, ievāduši kadru audzināšanu un sagatavošanu. Bet tas ir tikai sākums. Priekšā stāv daudz lielāki uzdevumi. Mūsu darbs vēl vairāk jāatvērina un jāpieskaņo pieaugošām Latvijas PSR saimniecības un kultūras prasībām. Nepieciešams pastiprināt cīņu pret buržuāziskā nacionālisma atliekām, cīņu pret kosmopolitismu, pret visāda veida klanisms izkurtejušā buržuāziskās kultūras priekšā. Visā pētnieciskajā darbā vienmēr jācinās pret katru naidīgas ideoloģijas izpausmi.

Katrs padomju zinātnieks apņemas, ka jo lielākus panākumus var gūt, tikai stingri pamatojoties uz marksisma-leninisma teorijas pamatiem. Sevišķi liela nozīme padomju zinātnes tālākajai attīstībai ir ģenialajam biedra Staļina darbiem par valodniecību, kuros katrs padomju zinātnieks, katra zinātnes iestāde atrod ļoti daudz vērtīgu norādījumu pareizā zinātnes izpēšanā, zinātnieka darba organizēšanā un lielā zinātnes izveidošanā.

Prof. P. Valeskalns,
Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas
Sabiedrisko zinātņu nodaļas
akadēmiskis sekretārs

Padomju Latvijas vēstures zinātnes pieci gadi

Līdz padomju varai Latvijā vēstures zinātnes pēc būtības nebija, jo kapitalistiskās Latvijas buržuāzisko vēsturnieku ražojumos nezinātne kāds nopietni mēģinās pieskaitīt zinātnei. Kā jau tas vispār ir kapitalistiskajā iekārtā, arī buržuāziskās Latvijas tā saucamie vēsturnieki — visādi švābes, zālīši, tenteli u.c. bija valdošās šķiras rokaspisli un jo centīgi vingrinājis darba laužu masu krāpšanā. Parastākie paņēmieni savu kungu uzdevumu veikšanā bija vēstures faktu viltošana un dažādu viltoju teoriju un melu ziņu izplatīšana.

Lūk, kāpēc Padomju Latvijas vēsturniekiem nācās atrisināt daudzus uzdevumus. No jauna bija jāpārbauda fakti, no jauna tie jāpārver, jāatmasko buržuāzisko nacionālistu teorijas un apgalvojumi, no jauna jāizpēti daudz jautājumi, kas nebija skatīti, no jauna jāuzraksta Latvijas vēsture. Šo uzdevumu veikšanā grūtības vēl radīja arī tas, ka nebija pietiekami daudz marksistiski sagatavotu vēsturnieku kadru, un Vēstures institūts, kā arī visa jaundibinātā ZA pagājušajā piecēdē vēl lielā mēra atradās sākotnējās organizācijas stadijā.

Neraugoties uz šāco, Latvijas PSR ZA Vēstures institūts pagājušajā piecēdē uzrādīja namamās sekmes. Tās pirmā kārtā nodrošināja Ļeņina un Staļina darbu plašu izplatību. Šie ģenialie darbi ir klasiski ar savu zinātnisko nostādni, dialektisko pieeju jautājumu risināšanā un neizmējamai bagāto faktiskā materiāla zināšanu.

Mežsaimniecības rakstura pētījumiem 5 gadi ir apmēra īss laiks, tomēr pie ZA izveidotais Mežsaimniecības problēmu institūts šajā laikā jau veicis lielu darbu: konkrētākas galvenās problēmas, no tām izdalītas 40. specialas temas, jau atrisināti daudzi mūsu praksei svarīgi jautājumi.

Lielo valsts mežu saimniecībai noskaidroti labākie priežu mežu atjaunošanas veidi, sekmējot mežu dabīgo atjaunošanos un racionalizējot mežu mākslīgo atjaunošanu. Izveidota apšu audžu apsaimniekošanas tehnika, lai gūtu lielāku vertīgo sortimentu procentu. Gūti vairāki jauni atzinumi milzīgu apmērošanā, to kritiskai pārbaudei 1950. g. oktobra beigās Rīgā notika zinātniskā konference, kuru organizēja mūsu MPI kopā ar PSR Zinātņu Akadēmijas Meža institūtu. Konferenču materiālus pašlaik iespēj krievu valodā un tie noderēs arī mežkopjiem citās republikās. Sevišķi vertīgas ir atziņas par iespējām audzēt melnalkšņu sausos sniļņos un pētījumi, kas noskaidro mikorizas nozīmi, audzējot priekš smiltāja.

Arī citās republikās jau pārbaudīti mūsu pētījumi par ātraudzējas papeles (Populus trichocarpa) aklimatizāciju. Si pa-

Galvenais Latvijas PSR ZA Vēstures institūta uzdevums pagājušajā piecēdē bija sastādīt marksistisku Latvijas vēstures sistematisku kursu. Šā kursa pirmā daļa, kas aptver Latvijas vēsturi, sākot no senākajiem laikiem un beidzot ar XIX gadsimta vidu, 30 iespiedloksņu apmērā, tagad uzrakstīta un institūts to gatavo iespēšanai. Lielu priekšdarbi veikti arī kursa otrās daļas sastādīšanai, ko paredzēts izdot šajā piecēdē. Vēstures kursa sagatavošanas darba gaitā, lai drīzāk sniegtu lasītājiem vajadzīgo vielu, Vēstures institūts publicēja atsevišķās brošūras apcerējumus par Latvijas PSR vēsturi (jau iznākušas 15 brošūras).

Līdzās tam Vēstures institūts strādāja pie daudzām atsevišķu Latvijas vēstures problēmu un jautājumu pētīšanas un gatavoja atsevišķas monogrāfijas. Daļa no tām jau publicētas Profesora Dr. J. Zuša pētījuma «Ostzeiskij vopros v XVIII veka» pirmā daļa izpelnījās Staļina premiju. 1949. gada iznāca prof. J. Zuša ievērojamā darba «Očerki po istoriografii Latvii» pirmā daļa, kuru autors uzrakstīja PSR ZA vēstures institūta uzdevumā. Pie abu šo darbu turpinājumiem autors patlaban strādā. Iznācis arī dokumentu un materiālu krājums «Manaseina revizija», ko sagatavoja un rediģēja A. Drizulis, tāpat 30 iespiedloksņu plašais J. Krastiņa darbs «1905. gada revolūcija Latvijā», kas jau ieguvusi kritikas un sabiedrības atzinīgu novērtējumu. Bez tam sagatavotas 10 monogrāfijas atsevišķos jautājumos, kuras pēc attiecīgas apspriešanas un re-

digēšanas tiks publicētas tuvākajos gados. Turpmāk Institūts paredzējis Latvijas PSR vēstures sistematiskā kursa otrās daļas izdošanu un arī ap 10 plašāku monogrāfiju sastādīšanu par Latvijas ekonomikas attīstības vēsturi un galvenokārt par strādnieku šķiras revolūcionāro kustību un cīņu par padomju varu Latvijā.

Ļoti interesanti un svarīgi ir materiālās kultūras sektora veiktie arheoloģiskie izrakumi un pētījumi. Nekad vēl Latvijā nebija tik plaši atsegti un vispusīgi pētīti senie kapulauki un pilskalni, ka to dara tagad mūsu padomju arheologi. Izrakumi un pētījumi, piemēram, Nukšas kapulaukā un Asotes pilskalnā deva daudz jaunu atradumu un materiālu par seno latviešu saimniecisko, sabiedrisko un kultūras dzīvi un arī par seno latviešu ciešiem un plašiem saimnieciskiem un kultūras sakariem ar krievu ciltīm un valstīm. Institūts gatavo speciālu monogrāfiju par minēto arheoloģisko ekspedīciju rezultātiem.

Ļoti lielu palīdzību zinātniskā darba pareizai nostādīšanai un sekmīgai attīstībai deva lielāki padomju zinātnieku un vēsturnieku biedra Staļina ģenialie darbi valodniecības jautājumos. Tie skar daudzus vēstures zinātnes jautājumus un ir cīņa rādītāji un vadītāji turpmākajā darbā visās zinātnes nozarēs.

K. Straziņš,
Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas
korespondējošais loceklis,
Vēstures institūta direktors

Mežsaimniecības problēmu institūta darbs

pele divu gadu vecumā ir 5—6 m gara un tās nodēriba jau atzīta Baltkrievijas republikā, kurai nodoti vietējie stād un kur to tagad sauc par Rīgas papeļu.

Daudz strādāts jautājuma par labāka- jām melnēdme vīetiejo sīkmežu apsaimniekošana. Noskaidrots, ka mūsu sīkmežos var ieviest Sibīrijas lapeļi ar nenāstošu koksnī, liepi, ka medusaugam, līdzvertīgo Amuras korka koku, kurā koksne ļoti vertīga gūdniecībai, tāpat Mančūrijas rieksta koku un vairākus citus.

Ļoti plaša nozīme MPI darbam ir, izveidojot (šim zin. kand. dce. P. Odincova vadībā) jaunu veidu kokrūpniecības atkritumu hidroližu, lai iegūtu lopbarības cukuru, lopbarības raugu un citus produktus. No koksnies hidroližu atkritumu produkta — furfurāla iegūta (sektora vadītāja biedra S. Hillera vadībā) ārstniecībai vērtīga antiseptiska viela — furacilīns, kas jau ieviesta farmakopejā. Pēc mūsu MPI (S. Hillera vadībā) izstrādātā «Rīgas pagēmlena» jau vairumā ražo vērtīgu prettuberkulozes līdzekli PASK'u. Padomju Savienībā to tagdē ražo lielos daudzumos labāku un vairākkārt lielāku nekā kapitalistiskajās zemēs.

Lielu panākumi gūti arī jaunu kokmateriālu anisepilēšanas veidu izstrādāšanā.

Mežsaimniecības problēmu institūtam pievienolais Bioloģijas sektors izaudzējis (sadarbībā ar zinātnisko korespondentu mičuriniet b. Knapi) 40 jaunas šķirnes veža izlurīgu-kartupeļu, no kurām domājams, dažas būs izlurīgas arī pret Kolorado vaboli. Saziedinot vietējos brīvības un slūmnicu vīnus ar Vidusāzijas vīniem, iegūti apmēram 1000 jauni vīnogu hibrīdi. Iesākta citronkoku audzēšana Latvijā. Atrasts, ka bargās ziemās ezeros nodrošināt zivis pret noslāpšanu.

Piecos gados izvērstais Mežsaimniecības problēmu institūta darbs, kā redzams, ļāu pārstept visu, kas agrāk šajā nozarē bija pasākis.

Sādu panākumus zinātniskajā darbā varējām gūt tikai tādēl, ka dzīvojam socialistiskā zemē, kur zinātne ir visciešākā sadarbībā ar prakti, kur darbu vada Ļeņina-Staļina partija, visu laiku ģenialākais zinātnieks biedrs Staļins.

Prof. Dr. Arv. Kalniņš,
ZA īstenais loceklis

LPSR ZINĀTŅU AKADEMIJAS PIECI GADI

Pētījumi dabas zinātņu un medicīnas jautājumos

(Saruna ar ZA Dabas, medicīnas un lauksaimniecības nodaļas akademiķa-sekretāru v. i. prof. Dr. Arv. Kalniņu)

Vērtīgi pētījumi pastāvēšanas pirmajā piecgadē veikti LPSR ZA Dabas, medicīnas un lauksaimniecības zinātņu nodaļās institūtos.

Tā, piemēram, Uztures institūts, kurā vada akademiķis prof. Dr. A. Smits, veicis plašus pētījumus par to, kāda veida olbaltumvielu vitamīnu, minerālvielu, augu eļļu un citu vielu biežāk rūkst mūsu uzturā, kāda tam ietekme uz cilvēku veselību un kas darāms pēdējas nodrošināšanai. Izstrādātas arī vairākas jaunas tehnoloģijas pilnvērtīgu uztura preparātu ražošanai rūpnieciskā apjomā, kuras jau sāk ieviest praksē.

Sevišķa nozīme ir Uztures institūta pētījumiem par raugu kā pilnvērtīgu olbaltumvielu avotu cilvēka uzturē. Starp dabiskajiem nav cita ar B grupas vitamīniem tik piesātināta produkta kā raugs.

Plaši mūsu ZA tiek skaidrotā arī pilnvērtīga uztura un tā atsevišķo sastāvdaļu nozīme cilvēka organisma pretošanās spēju vairošanai cīņā pret dažādām slimībām un dažādo slimību ārstēšanā. Sini pētniecības darbā plaši piedalās ZA Mikrobioloģijas institūts, ko vada prof. Dr. A. Kirčenskijs.

Liela praktiskā nozīme ir Mikrobioloģijas institūta pētījumiem par bīstamāko infekcijas slimību profilaksi: ar vakcināciju. Tomēr vakcinācijas panākumi vēl arvien mūs neapmierina, jo starp vakcinētiem aizvien sastopam īpatņus, kas neiegūst nepieciešamo aizsardzību. Mikrobioloģijas institūta novērojumi rāda, ka, papildinot vakcinācijas gaitu ar vitamīnu C vitamīnu krājumu, apstākļi ievērojami uzlabojas un novērstā tiek arī tā saucamā "negatīvā laze", kas dažkārt novērojama pēc vakcinācijas.

Mūsu republika ir plaši pazīstama ar savu dzīvniecības iestādēm. Kemeru un Baldones vārdus pazīst katrs padom-

ju ārsts, arī liels skaits citu republiku slimnieku. Pareizi tādej rīkojies Bioloģijas un eksperimentālās medicīnas institūts (direktors ZA īstenais loc. prof. Dr. P. Stradiņš), jo plaši pētīdams Kemeru un Baldones sērūdeņraža minerālūdeņus, tiezē skaidrojot arī labākos to pielietošanas veidus.

Republikas minerālūdeņu pētniecības darbā vislielākie nopelni ir ZA korespondētājoceklim prof. Dr. med. J. Mikelsonam. Viņš eksperimentāli noskaidrojis, ka Kemeru un Baldones sērūdeņraža minerālūdeņi var ļoti noderēt par žults dziedzeru darbības ierosinājiem un tās izdalīšanās veicinājiem dažās aknu un žults sistēmas slimībās.

Plašāk pētīti arī ļaundabīgo audzēju savaļcīgas noteikšanas un ārstēšanas paņēmieni. Turpmākā darbā Institūts paredz lielu vērību veltīt arī tuberkulozes ārstēšanas un profilakses jautājumiem. Pēdējā problēma izvērsās par vienu no plašākajiem kompleksajiem problemām visai mūsu Zinātņu akadēmijai, pie kuras atrisināšanas jau tagad strādā 5 institūti.

Arī vietējo minerālūdeņu un dūņu pētniecība tiks turpināta visciešākā sadarbībā ar ZA Ģeoloģijas un ģeogrāfijas institūtu (direktors v. i. doc. V. Melnalksnis). Šis institūts galvenā kārtā strādājis republikas derīgo izrakteņu krājumu un atradņu noskaidrošanā, kāds darbs ievērojami sekmējis mūsu stiklrūpniecības, kļiegrūpniecības, krāsvielu un daudzu citu rūpniecības nozaru attīstību.

Ievēribas cienīgi arī Ģeoloģijas institūta hidroģeoloģiskie pētījumi Kemeru rajonā.

Ģeoloģijas institūts uz savu pētījumu pamata arī visiem kolchozīm var norādīt labākās vietas, kur ierīkojamas akas. Tas palīdz dzeramā ūdens apgādes jautājumu atrisināšanā arī daždām mūsu pilsētām.

Jauni panākumi tehnikas laukā

Kā Zinātņu akadēmijas darbu visumā, tā arī atsevišķo institūtu darbu šais gads noteica piecgaides plāna nospraustie republikas tautas saimniecības pamatuzdevumi. Tā tas bija arī tehnisko zinātņu institūtos, kas apstrādājuši visas programmas paredzētās problēmas.

Enerģētikas un mašīnbūvniecības institūta izpētīti republikas ūdens resursi (lielās un vidējās upes, ezeru grupa) no enerģētiskā izmantošanas viedokļa, noskaidroti veji apstākļi republikā, izstrādāti zinātniskie pamati Latvijas PSR enerģētikas tālākai attīstībai un republikas energosistēmas savienošanai ar lielā augstsprieguma tīkla tuvākajām grupām. Sīkāk nospraustas Rīgas pilsētas enerģētikas attīstības perspektīvas.

Izpētīti elektroenerģijas paterģia parametri, struktūra un graiki lauksaimniecības elektrifikācijas vajadzībām un izstrādāta shēma Latvijas PSR lauksaimniecības apgādei ar elektroenerģiju tuvākajiem piecādsmit gadiem. Izstrādāts mazaizsada veja dzinējs.

Siltumsaimniecības nozarē veikti vairāki teoretiski un eksperimentāli darbi vietējās kūdras sadedzināšanas un kurtuvju uzlabošanas nolūkā. Šo pētījumu rezultātu ieviešana rūpniecības uzņēmumos ir devusi ievērojamus kurināmā ietaupījumus.

Pētījumi par siltuma tālāpgādi jaunā plāksnē nostādījuši jautājumus par termokondīcijas sistēmu uzlabošanu un izveidošanu. Sini nolūkā izstrādāta jauna siltuma tālāpgādes sistēmas shēma.

Mašīnbūvniecības laukā pabeigti pētījumi par virskārtas nocietināšanas ietekmi uz kalāmā ķeta detaļu izturību, kā arī iegūti vērtīgi rezultāti par augsta stipruma ķeta izstrādes apgušanu mašīnālu izgatavošanai.

Kimijas institūta pētniecības darbs notika galvenām kārtām 3 virzienos, pie kam koncentrējās ap 6 pamatproblēmām, kuru risināšanā gūti šādi svarīgākie rezultāti.

Iegūts lielāks skaits jaunu, līdz šim neapstrādātu borātu, izstrādātas jaunas borātu sintēzes metodes. Bora ķīmija ir kļuvusi bagātāka ar rindu jaunu savienojumu. Šie pētījumi devuši ierosinājumu izstrādāt mēģinājumus par borskābes iegūšanu no ļoti atšķaidītiem rūpnieciskajiem atkritumiem.

Organiskās ķīmijas laboratorijā, strādājot ar indana grupas ķetoniem, ieguvusi pravu skaitu jaunu savienojumu. Daži no tiem modina dzīvi interesi no teoretiskā viedokļa, bet daļai no tiem neapšaubāmi būs rodams arī praktisks pielietojums gan kā bioloģiski aktīvām vielām, gan kā krāsvielām, gan kā jauniem specifiskiem reagentiem. Jautājums par šo savienojumu

DARBS VISAS TAUTAS LABĀ

Nāc atmiņā priecīgās dienas 1945. gada novembrī... Visu mūsu republiku savīņoja vēsts: **Kegums dzīvo un strādā!** Pirmā turbīna deva strāvu! Tur, kur bija tikai drupas, atkal pacēlās masīvā, skaistā hidro-stācijas ēka — Padomju Latvijas lepnums. Tajās dienās uz visu mūsu lūpām bija to Leningradas inženieru un strādnieku vārdi, kuri palīdzēja latviešu tautai atjaunot republikas enerģētikas sirdi. Brālīgā krievu tauta nāca Latvijai palīgā, padomju valdība piešķīra visu nepieciešamo. Kegums tagad ne tikai atjaunots, bet strādā labāk un ražo vairāk enerģijas nekā jebkad agrāk.

Katram saprotamās latviešu zinātnieku jūtas, kuri tagad ierindojas to patriotu skaitā, kas piedalās lielajā visas tautas darbā, — grandiozo enerģijas sistēmu celšanā pie Volgas, Amudžijas, Dņepras un Donas. Ja Keguma atjaunošana bija Leningradiešiem tuvs un svarīgs pienākums, vai tad darbi pie slāviskajām komunisma celtnēm nav katru latviešu, tāpat kā ikkura padomju tautas locekļa, tuvs un cildens pienākums!

Latvijas republikas Zinātņu akadēmija — padomju varas un komuniskās partijas auklējums, uzskata par savu godu lietu cik vien spējama piedalīties šinī visas tautas darbā. Akadēmija patlaban nav tāda institūta, kas necenstos šādā vai citādā veidā piedalīties lielajā celtniecībā. Tajā vispirms vajadzīgi laidi, kvalificēti speciālisti, Ģeoloģijas un ģeogrāfijas institūti, tāpat arī Augsnis zinību un zemkopības institūts uz ilgāku laiku (no trīs līdz sešiem mēnešiem) komandējums sūta savus līdzstrādniekus, kas palīdzēs pētniecības grupām, kuras jau strādā tur, kur pacelsies nākošās hidrostaicijas un tiks rakti jaunie kanoji. Tādejādi šie institūti ne tikai sniegs palīdzību celtniekiem, bet dos arī iespēju saviem līdzstrādniekiem mācīties komunisma celtnu darbā pieredzes brīnīgajā skolā. Bez tam mūsu zinātnieki nodod celtnieku rīcībā savus pētījumus par cimenta ekonomiju, kāda panākama, bēlona masai pieļaujot noteiktu procentu smalkas smilts (ja smilšu graudu diametrs mazāks par 0,25 mm).

Stalīna ģeniālajā dabas pārveidošanas plānā, kur vadošā loma piekrit komunisma celtnēm, ievērojamu vietu ieņem tukšnešu un citu neaizņemtu apgabalu izmantošanas problēma. Domājams, ka Mežsaimniecības problēmu institūta savākie un apstrādātie materiāli par smiltāju apmežošanas labākajām metodēm var noderēt arī tiem, kam tas būs jārealizē Astrachānas smiltājos un Karakumu tukšnesī.

Sevišķi svarīgi ir jautājumi, kā palīdzēt tiem uzņēmumiem mūsu republikā, kas izpilda komunisma celtnu pasūtījumus. Tā, piemēram, Enerģētikas un mašīnbūvniecības institūts izvērtis ļoti plašu konsultāciju un zinātniski tehnisku palīdzību tiem uzņēmumiem kā "VEF" un citiem tieši šo godu pilno pasūtījumu izpildīšanā. Arhitektūras un celtniecības institūts sniegs konsultatīvu palīdzību uzņēmumiem, kas izpildot lielo jaunceltnu pasūtījumus, izgatavos jaunceltnu konstrukcijas un to iekārtas.

Bez tam vēl Enerģētikas un mašīnbūvniecības institūts veic priekšdarbus projektu izstrādāšanai lopkopības fermu elektrificēšanai apgabalos, kur pielietos mākslīgo apūdeņošanu.

Zinātņu akadēmijas institūti izstrādā un nodod ražošanai ļoti daudz ārstniecības preparātu, vitamīnu, vakcīnu. Zināms daudzums šīs produkcijas tiks nodots gigantisko celtnu vajadzībām. Tā Mežsaimniecības problēmu institūts, kopā ar Rīgas farmaceutisko rūpnīcu Nr. 3, nolēmis nodot šo celtnu medicīniski sanitārāi apkalpēt tādus preparātus kā furacilīnu un benzazonu. Mikrobioloģijas institūts dos vakcīnas un Uztures institūts — vitamīnu preparātus.

Seit minējam tikai daļu no tiem darbiem, ar kuriem Latvijas zinātnieki jau piedalās komunisma grandiozo celtnu realizēšanā. Tas viss ir pagājušās piecgaides darba rezultāts. Nav mazāko šaubu, ka nākošajā piecgadē mūsu zinātnieki, cilvēces vēsturē vēl nepieredzēti varenu darbu iedvesmoti, dos vēl daudz vērtīgu un vajadzīgu komunisma galīgai uzvarai.

Prof. Dr. A. Krūmiņš

Pirmais darba cēliens

1946. gadā, Valodas un literatūras institūtam uzsākot darbu, latviešu padomju literatūra vēl tikai sāka izvērst savus spēkus. Tāpēc Institūtam, izstrādājot pirmās piecgaides plānu, galvenā vērība bija jāpievērš latviešu pirmspadomju literatūras pētīšanai un parvērtēšanai no marksistiski leģitīmiskā viedokļa.

Sai ziņā izcili nopelni ir Institūta direktoram tautas rakstniekam prof. Dr. Andrejam Upītim. Viņš uzrakstījis tādas kapitālas darbus kā "Latviešu literatūras vēsture" no pagājušā gadsimta 80. un 90. gadiem līdz padomju laikam (pirmais sējums iznāc šīs dienas Latvijas valsts izdevniecībā), trīs sējumus no plaši iecerētās "Romāna vēstures", kas, ar marksistiskās kritikas principālitāti izsekvojot šī žanra attīstību visu pasaulē tautu literatūrās, sevišķi vērību pievēršot krievu progresīvajam romānam, tagad novesta līdz 19. gadsimta beigām.

No citiem plašākajiem Institūta pabeigtajiem darbiem atzīmējami šādi: "Latviešu dzejas vēsturiskā attīstība", "Latviešu teātra repertuāra vēsture", "Realisma attīstība latviešu literatūrā" (līdz 1907. gadam), "J. Raiņa sabiedriskā filozofiskā uzskatu attīstība" (līdz 1905. gada revolūcijas priekšvakaram), "Tautas dzejnieks J. Sudrabkalns". Savākti un daļēji apstrādāti plaši materiāli latviešu demokrātiskās literatūras kritikas vēsturei, pētīti Leningradas, Maskavas un republikas archivu materiāli, kas palīdz jaunā gaismā skatīt un atrisināt daudzus latviešu literatūras jautājumus.

Lielākais trūkums Institūta darbā bijis tas, ka līdz šim, izņemot virkni sīkaku rakstu periodikā, nav publicēts neviens plašs darbs. Jau šogad, pēc plašas sabiedriskas apspriešanas, Zinātņu akadēmijas izdevniecībā tiks publicēti vairāki no iepriekš minētiem darbiem.

Turpmāk Institūta literārā daļa gal-

veno vērību pievērsīs tieši latviešu padomju literatūrai, socialistiskā realisma teorijai (balstoties uz padomju literatūras plašo pieredzi), krievu revolucionārā demokrātiskās literatūras auglīgajai ietekmei latviešu rakstniecības attīstībā, latviešu pirmspadomju literatūras progresīvajiem pārstāvjiem. Sekojot biedra Stalīna norādījumiem, Institūts organizēs plašas atklātas diskusijas par svarīgākajiem literatūras jautājumiem.

Institūta valodas daļa gandrīz visus savus nelielos kadrus koncentrējusi ap "Krievu-latviešu valodas vārdnīcu". Darbu lielā mērā aizkavejis arī tas, ka vārdnīca tiek veidota ļoti plaša un pilnīga (vairāk nekā 80.000 vārdu, ap 140 lokšņu) — "Valodniecības un literatūras pētniecības jautājumi J. V. Stalīna darbu gaismā".

Prof. Dr. J. Endzelīns paveicis jau lielu daļu no sava plašā pētījuma "Latvijas vietvārdi". Bez tam Institūta sistematiski veikti arī latviešu dialektu pētījumi un pasākta "Latviešu mūsdienu literārās valodas vārdnīca".

Sevišķi nozīmīgs Institūta darbā bijis 1950. gads, kad biedra Stalīna ģeniālie darbi pavēra jaunus, skaidrus ceļus valodas marksistiskajā pētīšanā. Institūts savus plānus un darba metodes pārķērtojis, balstoties uz biedra Stalīna mācību, un jau šogad sagatavos īpašu rakstu krājumu — "Valodniecības un literatūras pētniecības jautājumi J. V. Stalīna darbu gaismā".

Institūta pirmajā darbā cēlienā bijušas daudzās nopietnas kļūdas, kas vairs nedrīkst atkārtoties. Visa uzmanība jāvēlta tam, lai ZA Valodas un literatūras institūts pārvērstos par nopietnu organizatorisku un zinātnisku centru valodas un literatūras pētniecības laukā mūsu republikā.

K. Krauliņš

Sabiedriskās lopkopības attīstībai

Latvijas PSR ZA Zootehnikas un zoohigienas institūta darbs aptver 6 problēmas: 1) Latvijas PSR — mājdzīvnieku šķirņu uzlabošanu un produktivitātes kāpināšanu; 2) racionālu mājdzīvnieku ēdināšanu; 3) pasākumu izstrādāšanu stabilas lopkopības bāzes izveidošanā; 4) ārejas vides un mājdzīvnieku veselības un produktivitātes jautājumus; 5) racionālas putnkopības izveidošanu LPSR; 6) racionālas biskopības izveidošanu LPSR.

Kā daži svarīgākie darbi vēl būtu minami: Latvijas brūno lopu šķirnes audzēšanas plāna projekta izstrādāšana valsts brūno vaišas lopu audzēšanas novadam. Izstrādāts arī tumšgalvas aitu šķirnes audzēšanas plāna projekts.

Sajā sakarībā noskaidrota dažu mikroelementu un kobalta nozīme mājdzīvnieku ēdināšanā.

Institūta darbos noskaidrots, ka lopu nikuļošanu var novērst ar kobalta piedevu lopbarībā. Ir izstrādāta kobalta lietošanas tehnika izēdināšanai mājdzīvniekiem un organizēta kobalta preparātu izgatavošana.

Lielā darbā ir veikts vitamīnu un karotīna satūra noskaidrošana mājdzīvnieku jaunpienā un pienā. Izrādās, ka vitamīnu saturu pienā var regulēt ar lopu piemērotu turešanu un ēdināšanu. Šis jautājumam ir liela praktiska nozīme.

Lai plānvēidīgi ražotu lopbarību, institūts veicis plašu darbu stabilas lopkopības bāzes izveidošanā: izstrādāti pasākumi dabīgo un mākslīgi ierīkoto plaču un ganību ražu kāpināšanai, sastādīts zaļais konveijers liellopiem, no-

skaidrots, kādas jaunas lopbarības kultūras piemērotākas mūsu apstākļiem.

Izmantojot praktisku pieredzi, sastādīts lopkopības bāzes organizēšanas plāna projekts un noskaidroti vienkrāsākie, mūsu apstākļiem piemērotākie paņēmieni skābarības sagatavošanā.

Cūkkopības nozarē noskaidrots, ka cūkkūts mikroklimats ietekmē sīvēnu veselību un dzīvotspēju. Uz šo pētījumu pamata izstrādāti paņēmieni racionālai zidāmo sīvēnu turešanai un norādījumi piemērotā mikroklimata izveidošanai cūkkūti. Ieviešot šos pasākumus ražošanā, var novērst sīvēnu nopikšanas gadījumus.

Tie ir tikai daži no mūsu veiktajiem darbiem.

Bez tam vēl esam snieguši plašu palīdzību kolchozēm un padomju saimniecībām zirgu un vaišas lopu bonitēšanā, eksponātu izvēlē Vissavienības lauksaimniecības izstādē Maskavā.

Kolchozu vajadzībām izstrādāta tematika lopkopības jautājumos Mīčurina laboratorijām.

Sai gadā paredzēts turpināt darbu Latvijas PSR mājdzīvnieku un putnu šķirņu uzlabošanā un produktivitātes kāpināšanā, racionālu paņēmieni izstrādāšanā mājdzīvnieku ēdināšanā, bišu slimības nopietnā apkarošana un citos jautājumos.

No jaunā nāks klāt darbi par izslaukumu masveida kāpināšanu kolchozos un pētījumi par jaunlopa turešanu ziemā pazeminātā temperatūrā.

Vec. zin. līdzstr. M. BĒRZIŅŠ

Fizikas un matematisks zinātnēs

Fizikas un matematisks institūts pieder pie tiem Latvijas PSR ZA institūtiem, kas lika radīt pilnīgi no jauna. Tāda kārtā mūsu institūts pastāvēja ir pirmā šāda veida iestāde Latvijā.

Savas pastāvēšanas pirmajā piecgadē institūtam, protams, bija jāveic daudz vērtības organizatoriskās uzbūves jautājumi, starp citu — zinātnisko kadru izveici un audzināšana, laboratoriju iekārtošana utt. Daļa FM institūta zinātnisko darbinieku šai laikā jau paspējuši izstrādāt kandidātu disertācijas.

Starpt atsevišķiem sasniegumiem fizikas un matematisks zinātņu laukā var minēt pētījumus par magnētisma parādībām un dažu kausējumu magnētiskās caurlaidības izmaiņām atkarībā no magnetizējošā lauka frekvences. Institūta veikti darbi magnetismā tagad dod iespēju izdarīt precīzus elektrotehniskos aprēķinus maigās lauks, kas ir svarīgi rūpniecības nozarēm, kuras izmanto minētos kausējumus.

Optikā Institūts veicis gaismas kombinatīvās izkliedes pētījumus.

Metallizācijas novadā veicam svarīgus pētījumus to procesu noskaidrošanā, kas novērojami lēraudā, to termiski apstrādājot.

Konkreiti palīdzot rūpniecībai, vairākus pētījumus Institūta zinātnieki līdzsīrad

nieki veikusi ciešā sadarbībā ar ražošanas darbiniekiem. Šādā ceļā vika radīts elektriskais šichtu aprēķināšanas aparāts mežsaimniecībai rūpniecībai. Par šā aparāta nozīmi var spriest kaut vai pēc tā, ka, ieviešot aparātu PSR mežsaimnieciskajā rūpniecībā, tas dos apmēram 80 milj. rubļu ietaupījuma gadā.

No citiem darbiem šai nozarē var minēt Institūta matematisks piedāvāto zinātniski pamatolās prof. Kantoroviča racionālas materiālu sadalīšanas metodes piemērošanā republikas rūpniecības uzņēmumu vajadzībām. Šo metode noformā agrākos mājamsaimnieciskos materiālu sadalīšanas paņēmienus "pēc acūmēra".

Svarīgo palīdzības darbu rūpniecībai esam nolēmuši plaši izvērst nākošajā piecgadē. Starp citu paredzēts radīt jaunus elektriskos skaitīšanas un rēķināšanas aparātus visdažādākajās rūpniecības nozaru vajadzībām. Tāpat domāts pastiprināt eksperimentālo darbu optikā un vairākos virzienos pāntāstīt teoretiskos un eksperimentālos pētījumus magnetismā.

Fizikas un matematisks zinātņu kandidāts I. KIRKO.

Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Fizikas un matematisks institūta direktors

SKATUVES MĀKSLA KALPO TAUTAI

Ne ar ko citu nav salīdzināma padomju cilvēka vienotība ar savu tautu, savu valsti. Šis vienotības izjūta ir mūsu jaunrades iedvesmas, mūsu spēka un dzīves priekšavots, mūsu esības jēga. Sevšķi spēcīgi šī izjūta mūs apstāro, kad gatavojamies savas padomju valsts augstāko varas organu vēlēšanām.

Tautas izvirzīto deputātu kandidātu vidū ir arī labākie teātra mākslas pārstāvi. Šai faktā jo spilgti izpaužas padomju mākslas nesaraucamās saites ar vispārīgajam darba ļaudīm masām, ar visas mūsu zemes dzīvi.

Par deputātu kandidāti Latvijas PSR Augstākās Padomes vēlēšanām izvirzīta Dailes teātra aktrise, LPSR tautas māksliniece, Staļina premijas laureāte Liliņa Bērziņa un Akademiskā Dramas teātra aktrise, Staļina premijas laureāte Velta Line.

Liliņa Bērziņa Dailes teātri jau darbojas 30 gadu. Te viņa izaugusi par vienu no visizcilākajām personībām Padomju Latvijas skatuves mākslā. Viņa radījusi vairāk nekā 200 tēlu, spilgti atklājuma sava talanta spožumu, spēju piešķirt tēlam dziļu idejisku saturu, paust varenu domas un jūtu lidojumu. Pa nemitīgi augošu, Liliņa Bērziņa ļoti daudz darījusi, lai ar savu talantu un prasmi celtu visa teātra, it īpaši jaunās paaudzes, māksliniecisko līmeni.

Būdam cilvēks, kas katru darbu dara no visas sirds, katru uzdevumu aila saista ar sabiedrības vajadzībām un interesēm, izcilā aktrise atrada ceļu uz bolševiku partiju, un kopš 1949. gada viņa ir šīs slavenās partijas rindās. Mīlestību un atzinību veļatajos ievērojama māksliniece izpelnījusi arī kā Latvijas PSR Augstākās Padomes tagadējā sasaukuma deputāte. Viņa paliešam ir bijusi krietna, atsaucīga savu vēlēšanu pārstāve.

Ar savu daiļradi Liliņa Bērziņa pelnīti kļuvusi par latviešu teātra mākslas rotu un leģendu. Viņa devusi skatītājiem daudz savilgojošu, patiesu tēlu, kas palīdzējuši cilvēkiem labāk izprast dzīvi, modernāji viņos celās jūtas un domas. Visā savā mākslinieciskajā darbībā viņa centusies balstīties uz teātra mākslas labākajām realitiskajām tradīcijām, krasi novērtoties no buržuāziskajiem estetisma un formalisma strāvotiem.

Lieliskus panākumus viņa guvusi krievu klasiskās dramaturģijas tēlu atveidē Anna Karenina, Julijs Tugina («Pedeja» upuris), Kruciņina («Bez vainas vainīgie»), Mašenska («Dubrovskis»), Sura («Jegons Buličevs») ir spoži realistiska, idejiski izstrādāta tēlojuma paraugi.

Par Liliņas Bērziņas sniegumu «Annas Kareninas» dramatizējumā varētu uzrakstīt veselu grāmatu. Mēs redzam uz skatuves atklājamies vissarežģītāko jūtu kompleksu — dziļu, tīru mīlestību, varoņu pretestību trulās sabiedrības uzspiesītajam žņauģim, it visur liela augstuma paceļot krievu sievietes morālo spēku un skaistumu. Šīs aktiera mākslas meistardarbs ir, piemēram, Annas Kareninas tikšanās skats ar delu, apat skaļā hipodromā, Stīvas un Dollijas samierināšana un dziļi savilgojošais, liela traģisma piesātinātais izrādes noslēgums.

Deputāta kandidāte Liliņa Bērziņa

Cēlas morāles skaidrības apgarotu tēlu cilvēku, kas dziļi apzinājis savu misiju ar mākslas līdzekļiem kalpot tautai, Liliņa Bērziņa atveidojusi A. Ostrovska lugu «Bez vainas vainīgie». Kruciņina viņas tēlojumā ir talantīga krievu sieviete, kas labi pazīst cilvēkus un pasauli, pati izjutusi, kādas ciešanas sagādā cilvēkam tā laika dzīvē sastopamā netaisnība, bet kas tomēr, nezaudēdama uzticību labajam, krietnajam, ieguvusi ciešu apņemību kalpot cilvēkam, sekmet pozitīvo spēku uzvaru pār ļaunumu. No melodramatiskās situācijas Liliņa Bērziņa paceļ Kruciņinas tēlu cildenā traģiskā plāksnē, līdz ar to izsaukdamā skatītājos kveļu protestu pret kamibālistiskās buržuāziskās sabiedrības garīgo apreibotību un cietsirdību. Vienīgi aktrise ar izcilu talantu un pamatīgi izkoptu meistarību spēj panākt tādu māksliniecisku iedarbību, kāds šai tēlā pa spēkam Liliņai Bērziņai. Būdam liela māksliniece, aktrise ne tikai attaisno dramaturga doto konkrēto vēsturisko situāciju, bet izemē arī perspektīvu, attīstību, parāda dzīvi tās dialektiskajā attīstībā.

Lielī ir Liliņas Bērziņas nopelni latviešu klasiskās dramaturģijas tēlu atveidošanā. Par Spidolas tēlu J. Raina «Uguni un nakti» viņai 1947. gadā piešķirta augstākā Dzimtenes balva — Staļina premija.

Kāds mans paziņa, kurš «Uguns un nakti» uzvedumu bija skatījis Dailes teātra viesizrādes Maskavā, man rakstīja: «Uguns un nakti» otra cēlienā Liliņa Bērziņa paceļas pāri visām uzslavām, par viņu nevar neapstāties. Nesaprazdams vārds, es sapratu visu, ko darija Spidola, un par Liliņas Bērziņas spēli biju burtiski aizgrābtis. Gluži negaidot, es biju izpratis visu. Acīm redzams, liela māksla saprotama visas valodās.»

Neatlaidīga cēšanās iedziļināties padomju cilvēka iekšējā pasaule sirsniņa mīlestībā uz šo cilvēku raksturo Liliņas Bērziņas tēlojumu padomju lugas. Tādi ar lielu interesi sabiedrība gaica viņas jauno darbu — tekstilfabrikas direktora Kapitolas Andrejevas Solncevas tēlu A. Surova lugā «Ritaušma» par Maskavu.

Par Liliņu Bērziņu no visas sirds varam teikt, ka viņas ieguldījums Padomju Latvijas teātra kultūras dārgumu krātuvē patiešām ir liels un daļš.

1947. gadā Dramas teātra studijas izlaiduma izrādē Ardova luga «Pelnuskie» sabiedrības uzmanību saistīja jaunā aktrise Velta Line. Iepriecina viņas pievilcīgā, nepiespiestā izstrādāšanā uz skatuves, tikamais balss tembrs, spēja iedziļināties lomā.

Turpmākajos darba gados Akademiskajā Dramas teātri Velta Line radījusi virkni neaizmirstamu, sirsniņa siltuma un vienkāršības apgarotu tēlu. Viņas Larisa

Deputāta kandidāte Velta Line

«Līgava bez pūra», Nēgina «Talos un pielūdzējos», Kristīne «Uguni» godam iztur salīdzinājumu ar labākajiem, klasiskajiem šo lomu izpildījumiem.

Cik daudz traģiska rūgtuma, be'u un izmisuma, bezpalīdzīga sašutuma un pārmēluma saklausām vienā pašā vārdā «Aizbrauca!» slavenajā skatā Ostrovska lugā «Līgava bez pūra». Lines Larisa rada skatītājos nevis līdzjutību, žēlumu, bet gan dusmu pilnu protestu pret zvērisko buržuāzisko sabiedrību, pret izvirtušajiem tikuļiem, kur nekas nav svēts, cilvēks. Lariss dzīvi Velta Line prot parādīt nevis kā atsevišķu nelaimīgas milas gadījumu, bet kā apspūdzību pret neēģīgo kapitalistisko sabiedrību, kā apspūdzību, kas padomju cilvēka prātu un gribu virza, mobilizē pret šo sabiedrību.

Blaumana luga «Uguni» Velta Line interesē ne tikai Kristīnes jaunavīgas skaistums un skaidrība. Viņas Kristīni raksturo attapīgs prāts, izturība, stingrs gribas spēks, pret ko saskāst barona rokaiņu netīrie tīkojumi. Kristīnē mēs saskalam īpašības, kas augs, attīstīsies un nākotnē būs varens pretpas tam, kas tai laikā nomāca latviešu darta laudis. Šo īpašību izteikšanai autors devis maz tekstā materiāla. Bet jaunās aktrises meistarība, mākslinieciskā kultūra ļauj tēlā izcelt tieši šos toņus, ielūkojoties, kā Lines Kristīne sarunājas ar kučieri Sultu,

kā viņa uzklausa mētes un Horsta mačāmas pamācības, kad tās viņai gatavo kāzu tēpu. Viņa atdod skatītājam nevis tiešo, burtisko teksta saturu, bet kaut kur dziļi apsleptu protestējošu domu, kas samana katrā viņas kustībā un skatienā. Un šīs kustības un skatieni kādreiz pasaka pavisam ne to, ko spēsta vārdos pateikt Blaumana Kristīne. Tas, protams, ir spilgts apliecinājums mākslinieces talanta spēkam.

Sevišķi plaši Veltas Lines talantis izvērties laikmetīgai tematikai vēltītās lugas — «Māls un porcelāns» («Zinātkā nolemto sazvērēstība», «Irbē-āju birz-tāls», «Zaudētā māja» u. c. Kā māksliniece viņa audzināta padomju apstākļos, uz krievu klasiskā teātra labāko tradīciju drošajiem pamatiem. Tādē, padomju lugās Velta Line prot spilgti izteikt savas padomju pilsona, Staļina laikmeta cilvēku īpašības. Te viņa visnotaļ parādās kā jauna kaļuma aktrise, kas ne tikai tehniski «parāda tēlu», bet aktīvi atklāj savas simpatijas un antipatijas.

Ļoti iezīmīgs sasniegums ir Veltas Lines veidotais Ludmila tēls S. Michalkova lugā «Zaudētā māja», kuras pirmizrādi skatījām šīs dienas. Atcerēsimies kaut vai ainu slimnīcā, kur Ludmila klausās ārste Kudrjavevas stāstu par «kādu savu pazīnu». Ludmila te gandrīz nerunā, viņa tikai uzmanīgi klausās, un viņa sāk ataut skaidrība, ka tas ceļš, pa kuru ejot viņa bija cērējusi kļūt laimīga, ir aplams un neēdīgs. Šīs domas, pienākuma izpratnes tapšanas process Lines tēlojuma ir tik dzīvs un reljefs, ka tajā piedalās līdzī arī skatītājs. Te godam ļoti vērtīgu Veltas Lines daiļrades īpatnību.

Veltas Lines talanta plašo iespēju izpaušm padomju lugās ļoti raksturo jau tas, ka tieši par līdzdalību padomju lugā — A. Grigula «Malā un porcelānā» viņa apbalvota ar Staļina premiju.

Nozīmīgi ir V. Lines panākumi arī daiļrunas mākslā. Minēsim tikai vienu pierādījumu. 1950. gada 6. decembrī republikaniskajā Mākslas darbinieku namā notika daiļrunāju skaite «Par mieru, par demokrātiju, pret kara kurinātājiem». Velta Line bija labākā skates dalībnieku vidū un viņu sūtīja uz Maskavu līdzdalībai skates noslēguma posmā. Viņa tur lasīja Jāņa Sudrabkalna dzejoļi «Lenins» un Mirdzas Kempes dzejoļi «Kauns Amerikai». Latviešu aktrises sniegumu novērtēja ļoti augstu — konkursā, kurā piedalījās daudzi jo izcilī padomju daiļrunas meistari, viņai piešķīra otrā premija.

Ir liksmi domāt par to padomju tautas uzticību savai teātra mākslai, kas izpauzdes, par deputātu kandidatēm Latvijas PSR Augstākās Padomes vēlēšanās izvirzīt divas skatuves mākslinieces. Tas pierāda, ka teātru darbinieki tiešā darba cīņā par mieru un komunismu liel kopoli ar visu tautu. Un tā tas būs vienmēr. Esam pārliecināti, ka tautas lielo uzticību attaisnos ne tikai mūsu deputātu kandidātes Liliņa Bērziņa un Velta Line, bet arī visi viņu darba biedri visos Padomju Latvijas teatros.

Nikolajs Barabanovs,
LPSR nopelniem bagātais mākslinieks

Glabāt Staņislavska mantojumu nozīmē to attīstīt tālāk

Kādā teātri man rādīja lugu, kura esot inscenēta it kā pēc «fizisku darbību metodes». Citu aplamību skaitā tur bija sāda detaļa: lugā māte gaida delu, un režisors sacīja, ka viņi atradusi šim skatam labu darbību — viņa tira kartupeļus. Un tiriņa viņa tik labi, ka publika jau aizmirs par to, ka viņa gaida delu, un sekoja tikai tam, cik daudz kartupeļu viņa satīris.

Protams, arī tās ir fiziskas darbības, bet tām nav nekāda sakara ar lomas darbības loģiku, izrādes ideju. Un jo vairāk aktieris savā lomā iesaista tādas darbības, jo vairāk viņš sāk līdzināties mīl-pilsonim, bet ne varonim, kuru viņš mēģina atveidot. Tā izpaužas tāda mākslinieka izteiksmes līdzekļu nabadzība, kurš no idejas neredz neko un «staipa muskuļus», lai uz skatuves radītu kaut ko dzi-vei līdzīgu.

Konstantins Sergejevičs nekad nenorādīja fiziskas darbības kā zināmu piemērošanas, kas var aktierim palīdzēt. Viņš atzina, ka fizisku darbību attiecīgā daļa, kura neizsaka tieši ideju, var dzīvot patstāvīgi, bet padarīt to par principu un pieņemt, ka šajā apstākli pamatojas «fizisku darbību metodes» būtība, protams, ir nepareizi.

Vulgarizatori paziņo, ka «fiziskā darbību metode» ir «tīri tehnoloģisks saturs» un ka tā ir viens no «aktiera dai-lrades spēku atklāšanas praktiskiem pa-nēmieniem», un tādē, lūk, tā arī to vajagot novērtēt. Bet tad jau arī tās būs tukšas darbības, ar kurām var pēc pati-kas apkārt kuru katru lomu un kuras vienīgi bremzēs lugas attīstību.

Kad mēs runājam par «fiziskām dar-bībām», mēs nemam vērā tās darbības, bez kurām lugas ideja nevar tikt realizēta. Kā zināms, lugas ideja izpaužas notiku-mos, konfliktā, cīņā. Lai varētu iz-

cēlies konflikts, vajadzīgas darbības, bez kurām nevar tikt raksturoti no-tikumi, kuri atklāj daiļdarba ideju. Tā ir mērķtiecīga darbība, kura izsaka auto-ra domu un ideju, bet tajā specifiskajā for-mā, kas raksturīga mūsu mākslā.

Lai uz skatuves darbotos pareizi, mums noteikti vajadzīgas domas, mūsu acis, ausis, nervi, jūtas, iztēle u. t. t. Mēs nevaram darboties, to visu sev atņemot.

Staņislavska jaunās metodes jēga ne-pastāv mākslas garīgas un fiziskās pu-ses pretstatišanā, bet ļauj apstākli, ko mums vajaga ņemt par mūsu daiļrades galveno izejas punktu, no kā mums jā-iziet.

Mākslinieks, kurš vadās tikai no ab-straktiem prāta slēdzieniem, arvien palis-ties uz to, kas viņam visvieglāk pie-jams: uz domu, vārdu. Tādē, ne jau ne-jauši viņš tos stāda pretim darbībai, visu laiku mums prasīdams: bet kur tad jums doma, kur vārds?

Pretstatā Staņislavska macībai par darbību kā skatuves mākslas pamatu, metodes pretinieki apgalvo, ka aktierim par vislabāko līdzekli idejas izteikšanai tomēr paliek cilvēka valoda.

Līdzīgs apgalvojums būtu pilnā mērā pareizs, ja runa ietu ne par aktiera māks-lu, bet, teiksim, par zinātnisku darbu vai literāru sacerējumu. Mums, aktie-riem, mazliet citāda pieeja vārdam. Mums «runāt — nozīmē darboties». «Aktivitāte, ista, produktīva, mērķtiecīga darbība» — raksta Staņislavskis, — ir pats galve-nais daiļradē, tālāt arī runā.

Atšķirībā no dažiem režisoriem, Sta-nislavskis runu ne tikai nestādīja pretim darbībai, bet, otrādi, redzēja vārdā va-renu darbības izteikšanas līdzekli. Vārds viņu interesēja kā ierocis, ar kuru iedar-boties uz apkārtējo pasauli, kā aktīvs moments. No tā izrietēja viņa atzinums par milzīgo vārda lomu aktiera daiļradē. «Valoda ir līdzeklis rīks, — raksta biedrs Staļins, — ar kura palīdzību cil-

vēki sazinās viens ar otru, apmainās domām un panāk savstarpēju sapraša-nos.»

Kātr mēģinājums aplūkot vārdu ārpus darbības noved pie melodeklamācijas uz skatuves, pie idejas retoriskas atklāšanas izrādē. Tas notiek katru reizi, kad dar-bību ignorē kā mūsu mākslas pamatu, kad to mēģina aizstāt ar citiem teātra elementiem. Tādē, tainība bija Staņi-slavskim, kas darbību uzskatīja par vis-labāko līdzekli idejas atklāšanai skatu-ves mākslā. Tas nenozīmē pantomīmā teātra sludināšanu, bet tas nozīmē, ka uz skatuves pašam vārdam jābūt dar-bīgam, jāizsaka darbība. Tādē, ne jau ne-jauši Staņislavskis aktieru skatuvisko runu nosauca par vārdu darbību.

Kad vārdam tiek atņemts no darbības izrietošais pamats un tas pārvēršas tikai par līdzekli jūtu izklāšanai, tad tas nav tas ceļš, pa kuru ejam mēs. Mēs ne-esam pret jūtām, bez tām māksla nevar eksistēt, bet tām jāizraisa no darbības, tai skaitā arī vārdu darbības, pareizas loģikas rezultātā.

Vārda pretstatišana darbībai, vārda atzišana par galveno līdzekli, ar kuru aktieris var izteikt ideju, savā pamatoju-mā ietver abstraktu, spekulatīvu idejas izpratni dramatiskā daiļdarbā, lai arī ka no tā krātās nost metodes pretinieki.

Reiz Konstantins Sergejevičs sadabūja gramatiku, uz kuras malas ar viņa roku bija uzrakstīts: «caurviju darbība — pa-saules bēdas». Viņš paskatījās uz ierak-stu un sacīja: «Kādas blēns esmu uz-rakstījis». Bet bija periods, kad ideja laisni tā tika saprasta.

Par nožēlošanu, ar tādu abstraktu ide-jas izpratni nākas jo bieži sastapties mūsu darba praksē. Daudzi režisori ideju atrauj no daiļdarba dzīvā auduma, paceļ to abstrakciju aizmākoņu tālēs un pēc tam prasa no aktiera, lai viņš tiek tai klāt.

Bet ideja, ņemta ārpus konkrētas dzi-

ves izjūtas, lai arī cik skaistās, dzejiskos vārdos tā tiktu ietērpta, paliek, kā jo bieži redzam, aktiera galvā un netiek pārvēsta darbībā. Rezultātā dzīvē reali-zētais pavisam nelielā mērā atbilst tam, ko Reizora stāsts par izrādes iecerī iznāk daudz spilgtāks un interesantāks nekā pati izrāde.

Mums, kuri strādājam pēc Staņislav-ska jaunās metodes, arvien svarīgi iz-prast ideju nevis abstrakti, bet tajā for-mā, kurā tā spējīga dzīvot un attīstīties daiļdarbā, piesātināt šo daiļdarbu no sā-kuma līdz beigām. Tas nosprauz mums pienākumu redzēt to nevis zinātniskos formulējumos, bet dzīvā dzīves posmā. Dramatiskā daiļdarbā ideja savu mate-riālo iemiesojumu atrod darbības līnijā, cīņā, kas ir lugas sirds. Ideja, ko tikai izstāsta, bet neatkāļ darbībā, iziet ārpus mūsu mākslas specifikas ietvariem.

Tādē, mūs interesē idejas izprašana darbībā, notikumos, cīņā, to sarežģīto cilvēcisko attiecību kamolā, kas ietvertas lugā. Tas ir tas, kur dzīvos izrādes ideja.

Bet aktierim vajaga ne tikai labi iz-prast lugas ideju, bet arī novest to līdz tādai tās sajūtai, kad tā kļūst par pašu galveno lugas dzīvi uz skatuves. Idejas pārņemts, viņš sāks darboties, pārvērs to skatuves dzīvē. Un taisni tik spēcīga sa-sirgsana ar darbību pārejošu ideju va-jadzīga dramatiskajā mākslā.

Ideja, kas izpaužas tikai prātā, pie-spēj cilvēku domāt, bet neatmodina viņ-nā vēlēšanos darboties, cīnīties, aktīvi iejaukties dzīvē, ir, kā man liekas, ne-pietiekosa mūsdienu varoņa raksturoša-nai.

Metodes vulgarizatori uzskata, ka ideja dzīvos tēlā, bet bez tā vēl pastāv arī «fiziskās darbības», kuras aktierim uz ska-tuves palīdz būt organiskam. Tādē, lai sa-kot, mums ir jāpielūpina šīs dar-bības tēlam un tad iznāks mākslas darbs.

Mums «fiziskā darbība» nav kaut kāds «piesverums» lomai, bet tēla pamats. Lomu analizējot, mēs varam teikt, ka at-liecīgais cilvēks ir atpalcis vai pirm-rindnieks, labs vai ļauns, godīgs vai rū-dīts nelielis u. t. t. To visu mēs zinām, bet iemiesot vajaga ko citu.

Jā šis cilvēks ir pirmrindnieks, tad mūs

interesē, kā tad viņš darbojas, tādē, ka viņa kā pirmrindas padomju cilvēka īpa-šības vispirms izpaudīsies viņa izstrādā-nās loģikā, darbības loģikā. Tas nenozī-mē, ka mums vajaga izdomāt kaut kā-das īpašas darbības un ar tām apveltīt raksturojamo tēlu. Nē, mums vajaga darbības loģiku samēklēt pašā lugā, no-skaidrot darbojošās personas ticības li-niju: šeit viņš palīdzēja biedram, šeit viņš izdarīja varon darbību, šeit viņš at-masvoja birokrātu u. t. t.

Taisni šī darbības līnija, cilvēka iztu-rēšanās, aplūkota mīdiedarbībā ir ap-kārtējo vidi, bet uz skatuves pirmā kārtā ar partneriem, mums ir tā aktīvā serde, kura, saskaņā ar tās tālāko padziļinā-šanos un attīstīšanos daiļrades procesā, sāks pakāpeniski apauzt un kļūs bagā-tāka ar to cilvēka iekšējās psihiskās dzīves komplicētību, kura sastāda dotā tēla būtību. «Izveidojot fizisku darbību loģisku un konsekventu ārējo līniju, — raksta Staņislavskis, — mēs ar to pašu, ja vien uzmanīgi iedziļināties, uzzinām, ka līdztekus šai līnijai mūsos dzimst ci-ta — mūsu izjūtu loģikas un secības līnija. Tas saprotams: jo tās, iekšējās izjūtas, mums nemanot rada darbība, tās nesaraucami saistītas ar šo darbību dzīvi...» (Staņislavskis, «Aktiera darbs ar sevi»).

Mums «fizisko darbību metode» vis-pirms ir darbības loģikas māksla. Ar dar-bības loģikas palīdzību mēs iemiesojam iugas ideju un iekļūstam attēlojamās personas iekšējā pasaulē. Kā sulas iet pa slumburu, nokļūst līdz zariem, līdz si-kākajām lapām, tā arī ideja, realizēta aktiera darbības loģikā, piepilda katru lo-mas posmīgu.

Režisora uzdevums izpaužas tajā ap-stākli, ka viņam vajaga izveidot tādu darbības, mīdiedarbības un skatuviskās cīņas loģiku, kas visspilgtāk un visdzi-lāk spētu atklāt lugas ideju. Sajā no-lūkā vajaga prast samēklēt darbības lo-giku pašā lugā un nevis aizvietot to ar subjektīviem mīnējumiem, kuriem ar au-tora ideju nav tieša sakara un kuri ne-reti nonāk asā pretrunā ar to. Darbības loģika likta lugas sīfeta konfliktā, sa-

Turpinājums 5. lapa pusē

tika pakļauta laikraksta «Sovetskoje
Iskustvo» lappusēs.
(Pēc raksta avīzē
«Sovetskoje Iskustvo»)

Laikraksts «Literatūra un Māksla» iznāk vienreiz nedēļā Redakcija: V. Kalpiņš (atbildīgais redaktors) A. Grigulis. N. Grīnfelds, A. Krūmiņš, A. Lapins, A. Sakse. Redakcijas adrese: Rīgā, Kr. Barona ielā 12. Telefons 21997. Runas stundas no 10.30—14.30. Numurs maksā Rb1.1.—38/40. Abonēšanas maksa Rb1.38/40. Iespeisti Latvijas Izdevējs Latvijas laikrakstu un žurnālu izdevniecība Rīgā, Blaumana ielā 1.—PRRT 1. tipografijā, Blaumana ielā 38/40. JT02557. Kirova ielā 41/43.